

การสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ จังหวัดสุพรรณบุรี

The Network of Water Chestnuts Farmers at Suphanburi Province

นภาพวี บุญยรัตน์¹ สวรรยา ธรรมอภิพล²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัดสุพรรณบุรี 2) ศึกษาสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัดสุพรรณบุรี 3) ศึกษาการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัดสุพรรณบุรี ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วย เกษตรอำเภอศรีประจันต์จำนวน 1 คน และเกษตรกรตำบลวังน้ำซับจำนวน 1 คน และเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบจำนวน 4 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการดำเนินงานของเกษตรกรมีปัจจัยนำเข้าได้แก่ด้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปริมาณของผลผลิต ด้านวัตถุดิบ กระเจี๊ยบพันธุ์ดั้งเดิมเป็นพันธุ์ที่เหมาะสมกับการนำส่งให้กับโรงงานผลิตผลไม้กระป๋องด้านเงินทุนไม่พบการกู้ยืมเงินด้านเครื่องมือไม่พบการเช่าหรือยืมใด ๆ ด้านการบริหารจัดการเกษตรกรมีการกักเก็บน้ำไว้เพื่อใช้ กระบวนการของการทำนา

¹นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร nan-eb@live.com

²อาจารย์ สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กระจับคือ การคัดเลือกพันธุ์ การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว ผลผลิตของเกษตรกรมีปริมาณการเก็บเกี่ยวที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมในขณะนั้น มีราคาที่สูงขึ้นทุกปี 2) สภาพปัญหาของเกษตรกรภายในพบปัญหา 2 ด้านประกอบด้วย (1) เกษตรกรไม่มีอำนาจในการต่อรองราคาสินค้า และ (2) การบริหารจัดการเกี่ยวกับแรงงานที่ยังขาดกำลังในการผลิต สภาพปัญหายากนอกพบปัญหา 3 ด้านประกอบด้วย (1) สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงส่งผลให้ไม่มีผู้สืบทอด (2) การเมืองและกฎหมายเกษตรกรยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ และ (3) ด้านภูมิศาสตร์พบปัญหาเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศและปัญหาศัตรูพืช 3) การสร้างเครือข่ายของเกษตรกรพบว่าเกิดจากเกษตรกรมีอุดมการณ์ร่วมกัน เป็นเครือข่ายประเภทที่มีสินค้า ความรู้ ความสามารถเดียวกัน และมีการโครงสร้างเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ

คำสำคัญ: ระบบการดำเนินงาน กระจับ การสร้างเครือข่าย

Abstract

The objectives of this research were 1) To study the operation process of farmers growing water chestnuts in Suphanburi province, 2) To study the problem status of farmers growing water chestnuts in Suphanburi province, and 3) To study the establishment of the network of farmers growing water chestnuts in Suphanburi province through in-depth interviewing in order to collect information from related persons providing information such as officers from Office of Agricultural Extension

and Development, Chief of Si Prachan District Agricultural Extension Office, Agricultural Extension officer and farmers who live and grow water chestnuts in Wang Nam Sub. The result of the research revealed that 1) With regards to farmers' operation process, they earn their living by growing mainly plants and have not steady incomes depending on the production quantity. Regarding raw materials, it was found that the original seed of water chestnuts were suitable for sending to canned food factories. Related to their production costs, there was no record of any borrowing or loan. Including their instruments, there was no record of rental or borrowing agreement. In relations to administration and management, farmers had water conservation for their benefit. The process of water chestnut cultivation was seed selecting, cultivating, nourishing and harvesting. The production quantity was unpredictable depending on the environmental condition at that time. The production cost seemed to be higher every year. 2) Regarding the problem status, farmers had 2 internal problems namely, farmers did not have bargaining power of seller or suppliers. They faced labor shortage to serve production capacity. Three external problems found were the change of the way of life, member of their families or others did not want to grow water chestnuts. In terms of politic and law, farmers were not supported seriously in growing water chestnuts. Regarding the geographical

factor, the problem of climate and interference of insect and pest were found. 3) The network of farmers growing water chestnuts was established from farmers who shared the same vision and ideal. It was the network categorized by members having similar products, intellectual property, knowledge and capability while the structure of the network gathering was informal.

Keywords: The Operation Process, Water Chestnuts, The Establishment of The Network

บทนำ

ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 321 ล้านไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ใช้เพื่อการเกษตร 150 ล้านไร่หรือ 47เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด มีการปลูกพืชเกือบ 70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่(สถานทูตเยอรมนี กรุงเทพฯ, 2559) โดยภาคการเกษตรแบ่งออกเป็น 4 สาขา ได้แก่ กสิกรรม ปศุสัตว์ ป่าไม้และประมง ซึ่งมีพืชหลักทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีประมาณ 11 ชนิด ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ยางพารา มันสำปะหลัง ถั่วต่าง ๆ (ถั่วเขียว ถั่วเหลือง และถั่วลิสง) อ้อย ข้าวฟ่าง ปอ และฝ้าย เนื่องด้วยปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศได้ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากการทำการเกษตรนั้นจำเป็นต้องพึ่งพิงสภาพอากาศเป็นปัจจัยหลักในการผลิต เช่น ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ แสงแดด เป็นต้นทำให้ปริมาณน้ำที่มีอยู่ในเขื่อนหลักต่าง ๆ อยู่ในเกณฑ์น้อยมากในด้านราคาสินค้าพืชส่วนใหญ่ยังคงลดลงตามทิศทางในตลาดโลก เนื่องจากความต้องการของตลาดโลกชะลอตัวลง (กองนโยบายและ

แผนพัฒนาการเกษตรสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558) เช่นเดียวกันกับ กระเจ็บที่แม้จะไม่ได้จัดอยู่ในพืชเศรษฐกิจแต่กระเจ็บก็ยังจำเป็นต่อเกษตรกร ผู้ปลูกกระเจ็บ เพราะเป็นช่องทางในการสร้างรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว และ กระเจ็บเป็นพืชที่ต้องใช้น้ำจำนวนมากในการเพาะปลูกซึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งในเขตภาคกลางตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีนมีสภาพภูมิ ประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม คุณสมบัติของดินทั้งทางกายภาพและเคมีจะ พบว่า สภาพของดินในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี เหมาะสมกับการปลูกกระเจ็บ และพืชดังนี้ การทำนาข้าว การเพาะปลูกพืชไร่ การเพาะปลูกไม้ยืนต้น ไม้ ผลต่าง ๆ อุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลการเกษตรโดยเฉพาะ เช่น ผลิตหน่อไม้ กระบอง (หน่อไม้ฝรั่ง หน่อไม้ไผ่) ผลไม้กระป๋อง เช่น แห้วกระป๋อง กระเจ็บ กระบอง วุ้นหางจระเข้ และลูกตาลกระป๋อง (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี, 2552) กระเจ็บเป็นพืชน้ำอยู่ในวงศ์ Trapaceae โดยทั่วไปกระเจ็บแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ พันธุ์เขาทุย(พันธุ์ดั้งเดิม)และ พันธุ์ไต้หวัน (พันธุ์ใหญ่) เป็นพืชที่ปลูก ง่ายไม่ต้องดูแลรักษามากนัก ปัจจุบันมีการแปรรูปกระเจ็บโดยนำกระเจ็บมา บรรจุกระป๋องจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศสามารถปลูกได้ตลอดทั้งปี ส่วน ใหญ่นิยมปลูกในฤดูฝนเพื่อให้กระเจ็บเจริญเติบโตได้เต็มที่กระเจ็บเขาทุยเป็น ชนิดที่นิยมนำมาบริโภคและจำหน่ายโดยพบแหล่งปลูกในเขตพื้นที่ บริเวณภาค กลางในจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี จากสภาพภูมิศาสตร์ของ จังหวัดสุพรรณบุรีดังกล่าวเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การปลูกกระเจ็บ ซึ่งใน ปัจจุบันนี้กระเจ็บได้มีปริมาณลดน้อยลงประกอบกับไม่เป็นที่รู้จักในคนรุ่นใหม่ และการลดลงของปริมาณกระเจ็บนั้นมาจากสาเหตุใด และการสร้างเครือข่ายมี ผลอย่างไรต่อเกษตรกรผู้ปลูกกระเจ็บ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการ สร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจ็บ จังหวัดสุพรรณบุรีว่ามีระบบการ

ดำเนินงาน สภาพปัญหา และการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรเป็นอย่างไร
งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษากระบวนการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัด
สุพรรณบุรี
2. ศึกษาสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัดสุพรรณบุรี
3. ศึกษาการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัด
สุพรรณบุรี

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

ขอบเขตเชิงพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่คือ นากระเจี๊ยบในตำบล
วังน้ำซับ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

เพื่อศึกษาระบบการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัด
สุพรรณบุรี โดยศึกษาแนวคิด และองค์ประกอบของทฤษฎีเชิงระบบ ตั้งแต่
ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการ และเพื่อศึกษา
สภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยวิเคราะห์
ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ โดยการ
วิเคราะห์ปัจจัยภายในใช้หลักการ 5M's ซึ่งประกอบไปด้วย เกษตรกร (man)
เงินทุน (money) วัตถุดิบ (materials) เครื่องมือเครื่องจักร (machine) และ

การบริหารจัดการ (management) ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกนั้นจะใช้หลักการ STEPG ซึ่งประกอบไปด้วย สภาพสังคม วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (social) เทคโนโลยี (technology) เศรษฐกิจ (economic) การเมืองและกฎหมาย (political and legal) ภูมิศาสตร์ (geography) มาเป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ และสุดท้ายจะทำการศึกษาการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจบในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยจะทำการศึกษาประเภทการเกิดของเครือข่ายและโครงสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจบในจังหวัดสุพรรณบุรี

ขอบเขตเชิงผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการเกษตรประกอบด้วย เกษตรอำเภอและเกษตรตำบล

2. เกษตรกรผู้ปลูกกระเจบ ที่มีพื้นที่ปลูกและภูมิลำเนาอาศัยในตำบลวังน้ำซับ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

ขอบเขตเชิงเวลา

ดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 รวมระยะเวลา 6 เดือน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2560

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ ตำบลวังน้ำซับ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่

เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการเกษตรประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอศรีประจันต์จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลวังน้ำซับ 1 คน และเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ ที่มีพื้นที่ปลูกและภูมิสำเนาอาศัยในตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรีมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 4 คน รวมถึงใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในประเด็นเกี่ยวกับระบบการดำเนินงาน สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการตั้งแนวคำถามการวิจัย (research question) เพื่อกำหนดแนวคำถาม (interview guide) ที่สอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นระบบการดำเนินงาน สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพและการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ โดยข้อคำถามสามารถยืดหยุ่นได้ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเพิ่มเติมข้อคำถามเพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำตอบ แต่ทั้งนี้ครอบคลุมเนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และใช้อุปกรณ์ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น สมุดปากกา เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ เพื่อช่วยบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างครบถ้วน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ที่ได้มาจากการสืบค้นเอกสารหนังสือ บทความวิชาการวิทยานิพนธ์รายงานการวิจัยและข้อมูลด้านวิชาการต่าง ๆ รวมถึงศึกษารายงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวความคิดในการศึกษา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับคำถามและลำดับขั้นตอนของการสัมภาษณ์เอาไว้ล่วงหน้า เป็นการพูดคุยสนทนาตามธรรมชาติ (naturalistic inquiry) เพื่อให้ข้อมูลออกมาเป็นข้อเท็จจริงทั้งหมด ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตนเอง มีการบันทึกเสียงและภาพเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการดำเนินการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการ (methodological triangulation) มาวิเคราะห์และแบ่งข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ โดยประเด็นต่าง ๆ ออกตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและถอดความหมายที่ได้ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอ้างอิง ทำการสรุปผลและอภิปรายผลข้อมูล ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (description analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ระบบการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัดสุพรรณบุรี

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ ในจังหวัดสุพรรณบุรี

ส่วนที่ 3 การสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจบับในจังหวัดสุพรรณบุรี

ส่วนที่ 1 ระบบการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจบับ ในจังหวัดสุพรรณบุรี

จากการศึกษาตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นนำเข้าสู่ กระบวนการ จนถึงไปถึงผลลัพธ์หรือผลผลิตของกระเจบับ ปัจจัยนำเข้าของการทำนากระเจบับจากการศึกษาพบว่า ด้านเกษตรกรในปัจจุบันมีผู้ปลูกกระเจบับทั้งหมด 4 รายมีอายุระหว่าง 45-63 ปี โดยจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มีการประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรเป็นหลัก มีรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผลผลิตและมีการถือครองที่ดินเป็นของตัวเองตั้งแต่ 3 – 8 ไร่ ด้านวัตถุดิบพบว่ากระเจบับมี 2 สายพันธุ์ที่ยังคงเพาะปลูกคือ พันธุ์ดั้งเดิม (เขาทูย) และพันธุ์ไต้หวัน โดยพันธุ์ดั้งเดิม (เขาทูย) เป็นพันธุ์เดียวที่สามารถขายส่งให้กับโรงงานได้เพราะมีความเหมาะสมกับการนำไปใส่กระป๋อง ด้านเงินทุนไม่พบการกู้ยืมเงินเพราะเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างต่ำในการทำนากระเจบับในแต่ละครั้ง ด้านเครื่องมือเครื่องใช้เป็นของตนเอง ไม่มีการเช่าหรือยืมใด ๆ ด้านการบริหารจัดการในบางช่วงเกิดภาวะน้ำน้อยเกษตรกรมีการจัดการนำน้ำมาเก็บพักไว้ในนาหรือขุดบ่อบาดาล

กระบวนการของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจบับจากการศึกษาพบว่า พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกกระเจบับต้องเป็นพื้นที่ลุ่มมีน้ำขัง โดยมีขั้นตอนการทำนากระเจบับมี 4 ขั้นตอนคือ 1) การคัดเลือกพันธุ์ทำได้โดยสังเกตจากกระเจบับที่แก่จะร่วงลงพื้นพร้อมกับงอกและเติบโตจนกลายเป็นเถาจากนั้นนำต้นกระเจบับสาวขึ้นมาประมาณ 3 - 4 เถา ตัดให้เท่ากันให้มีความยาว 1-1.25 เมตร และมัดเป็นจุกไว้ด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการปลูก 2) การปลูกทำได้โดยการนำ

ต้นกระเจี๊ยบที่เตรียมไว้มาดำลงในดิน มีน้ำลึกประมาณ 1.5 เมตรขึ้นไป เนื่องจากกระเจี๊ยบไม่สามารถทนความร้อนได้และควรเป็นน้ำที่สะอาด และปลูกในที่โล่งแจ้ง 3) การดูแลรักษาทำได้โดยเกษตรกรจะใช้วิธีการสังเกตเมื่อมีการผิดปกติของต้นกระเจี๊ยบและจะลงมือกำจัดเป็นที่ละจุด ไม่มีการฉีดพ่นยาหรือสารเคมีกัน beforehand และ 4) การเก็บเกี่ยว ทำได้โดยการสังเกตดูที่ใบของต้นกระเจี๊ยบ โดยใบจะมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมแบนราบใบจะยกงอขึ้นพ่นเหนือน้ำหรือที่เกษตรกรเรียกว่าการยกใบสี กระเจี๊ยบจะเริ่มออกดอกและหลังจากนั้นเกษตรกรจะลงไปพลิกใบดูว่าผลผลิตที่ได้ใบนั้นมีขนาดที่เหมาะสม สามารถเก็บเกี่ยวได้ตามที่ต้องการหรือไม่ และเข้าสู่กระบวนการแปรรูปต่อไปโดยขั้นตอนการแปรรูปนั้นมี 3 ขั้นตอนดังนี้ 1) การแกะ ทำได้โดยการนำกระเจี๊ยบสดมาแกะเปลือกแข็งภายนอกสีดำออกและเหลือเยื่อภายในไว้ ค่อย ๆ แกะไปที่ละน้อยอย่างระมัดระวัง 2) การต้ม ทำได้โดยการนำกระเจี๊ยบขนาดใหญ่หรือที่เรียกว่ากระเจี๊ยบบัว ตั้งบนเตาโดยปล่อยให้ น้ำเดือดจากนั้นใส่โซดามันท์ประมาณ 2 ช้อนโต๊ะ และสารส้มประมาณ 1 ก้อนเพื่อให้่ายต่อการปอก นำกระเจี๊ยบสดที่แกะแล้วเทลงไป ในน้ำเดือดและปิดฝาปล่อยให้ น้ำเดือดขึ้นมาอีกครั้ง ตักกระเจี๊ยบขึ้นมาประมาณ 1-2 ตัว ลงในน้ำอุณหภูมิปกติ และใช้นิ้วชี้กับนิ้วโป้งถูไปมา ถ้าเยื่อของกระเจี๊ยบหลุดได้ง่ายแสดงว่ากระเจี๊ยบนั้นสุก และ 3) การปอก ทำได้โดยการปอกคือการใช้นิ้วชี้และนิ้วโป้งถูไปมาเพื่อให้เยื่อที่ติดอยู่กับเนื้อหลุดออกเมื่อปอกเสร็จให้ใส่ลงในน้ำอุณหภูมิปกติทันที

ผลลัพธ์หรือผลผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบจากการศึกษาพบว่าด้านผลิตภัณฑ์มีปริมาณเก็บเกี่ยวโดยประมาณของกระเจี๊ยบสดที่ได้ 300-400 กิโลกรัมต่อไร่ ด้านราคาพบว่าราคาของกระเจี๊ยบเมื่อผ่านกระบวนการแปรรูปพร้อมส่งโรงงานมีราคาประมาณ 50-53 บาทต่อกิโลกรัม ด้านช่องทางการจัด

จำหน่ายพบว่ามี 2 ช่องทางคือ ขายส่งให้กับโรงงาน และขายปลีกให้กับแม่ค้า ขาจร โดยเกษตรกรจะขายส่งให้กับโรงงานเป็นหลัก ด้านการส่งเสริมการขาย พบว่าไม่พบการส่งเสริมการขายทั้งจากทางภาครัฐหรือภาคเอกชน

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ ในจังหวัดสุพรรณบุรี

จากการศึกษาสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบโดยการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายในพบปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกัน 2 ด้านคือ 1) เกษตรกรไม่มีอำนาจการต่อรองราคากับคู่ค้าได้ เพราะโรงงานจะเป็นคนกำหนดราคาให้แต่เพียงผู้เดียว และ 2) การบริหารจัดการยังมีการขาดแรงงานในการผลิต เนื่องจากการปลูกพร้อมกันจึงทำให้มีผลผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบโดยการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายนอกพบปัญหาที่เกิดขึ้น 3 ด้านคือ 1) สภาพสังคม วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า ในอนาคตพื้นที่ปลูกกระเจี๊ยบอาจจะมีปริมาณที่ลดลงจากในปัจจุบันเพราะผู้สืบทอดหรือคนรุ่นใหม่มีการศึกษาที่สูงขึ้น 2) การเมืองและกฎหมายพบว่า หน่วยงานภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ เพราะกระเจี๊ยบไม่ได้จัดอยู่ในพืชเศรษฐกิจ 3) ภูมิศาสตร์สภาพอากาศที่ร้อนขึ้นส่งผลให้น้ำมีอุณหภูมิที่สูงขึ้นยากต่อการเติบโตของกระเจี๊ยบและ ปัญหาเรื่องศัตรูพืชได้แก่ เกิดโรคเชื้อรา การรุกรานของหอยเชอรี่ เต่าดำ หนอนม้วนใบ เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ ในจังหวัดสุพรรณบุรี

การสร้างเครือข่ายของเกษตรกรจากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเกษตรกร คงเหลือเพียงกลุ่มเดียว มีจำนวนสมาชิก 4 คน โดยการเกิดของเครือข่ายนั้นมี ปัจจัยการสนับสนุนจากการมีวิสัยทัศน์และอุดมการณ์ร่วมกัน มีการเข้าใจกัน

ในกลุ่มสมาชิกถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนั้นคือการส่งผลผลิตให้แก่โรงงาน มีความสัมพันธ์กันเป็นเครือญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้าน ซึ่งจะมีการสลับผลัดเปลี่ยนรับจ้างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบนี้จัดเป็นประเภทที่แบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายนี้เป็นประเภทเครือข่ายเดียวกัน โดยสมาชิกมีความคล้ายคลึงกัน เพราะมีสินค้าประเภทเดียวกันคือกระเจี๊ยบ มีภูมิปัญญาและความรู้ ความสามารถ ทักษะในการประกอบอาชีพเดียวกัน เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบนี้มีโครงสร้างเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการคือ เป็นเครือข่ายที่ไม่มีโครงสร้างการประสานงานอย่างเป็นทางการ แต่โครงสร้างจะขึ้นอยู่กับเป้าหมาย ทรัพยากร และความต้องการของสมาชิก

อภิปรายผล

ส่วนที่ 1 ระบบการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ ในจังหวัดสุพรรณบุรี

กระบวนการของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบพบว่า การทำนากระเจี๊ยบมีขั้นตอนการทำนากระเจี๊ยบคือ การคัดเลือกพันธุ์ การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว และมีขั้นตอนกระบวนการแปรรูปเพื่อส่งโรงงาน คือ การแคะ การต้ม การปอก การเก็บรักษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒิชัย สุวรรณประทีป และศรสวรรค์ ศรีนวล (2559) ที่ได้กล่าวว่ากระบวนการทำนาหัวมี 6 ขั้นตอนหลัก คือ การคัดเลือกพันธุ์ การเพาะกล้า การเตรียมดิน การปลูก หัว การดูแลรักษาและการเก็บเกี่ยวซึ่งหัวและกระเจี๊ยบมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดยมีลักษณะเป็นหัวและเติบโตได้ด้วยดินที่มีลักษณะเป็นดินเหนียว ผลลัพธ์หรือผลผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบจากการศึกษาพบว่า ด้าน ราคา

ของกระเจบเมื่อต้มสุกพร้อมส่งโรงงานมีราคาสูงขึ้นทุกปีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยวิลาวัณย์ ปัตถัย (2553) ที่ได้กล่าวว่า โอกาสในวิถีชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกหัวได้แก่ การมีพื้นที่ทำการเกษตรของตนเองที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกหัว หัวเป็นพืชที่ให้ผลกำไรตอบแทนสูง สามารถเก็บผลผลิตไว้เก็งกำไรได้นานถึง 1 ปี ด้านการส่งเสริมการขายพบว่า ไม่พบการส่งเสริมการขายใด ๆ ทั้งจากทางภาครัฐหรือภาคเอกชน เพราะกระเจบนั้นไม่ได้จัดอยู่ในกลุ่มของพืชเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจบ ในจังหวัดสุพรรณบุรี จากการศึกษาสภาพปัญหาภายในพบปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกัน 2 ด้านคือ เกษตรกรไม่มีอำนาจการต่อรองราคากับคู่ค้าได้ เพราะโรงงานจะเป็นคนกำหนดราคาให้แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วนกร รัตนสีหา (2553) ที่ได้กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความรู้การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน คือ ด้านการจัดเก็บองค์ความรู้ด้านการเงิน ด้านการบริหารจัดการโดยพบปัญหาคือยังมีการขาดแรงงานในการผลิต

จากการศึกษาสภาพปัญหานอกพบปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกัน 3 ด้าน คือด้านสภาพสังคม วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่าในอนาคตพื้นที่ปลูกกระเจบอาจจะมียุทธศาสตร์ที่ลดลงจากในปัจจุบันเนื่องด้วยเกษตรกรมีค่านิยมส่งเสริมบุตรหลานให้มีการศึกษาในระดับสูง เมื่อลูกหลานมีการศึกษาที่สูงขึ้นก็จะไปประกอบอาชีพตามระดับการศึกษา เป็นผลทำให้การทำนากระเจบจะลดลงไป ด้านการเมืองและกฎหมายพบว่าหน่วยงานภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่เพราะกระเจบไม่จัดอยู่ในพืชเศรษฐกิจ ด้านภูมิศาสตร์พบว่าเนื่องจากสภาพอากาศที่ร้อนขึ้นส่งผลให้น้ำมีอุณหภูมิที่สูงขึ้น ปัญหาอีกสิ่งหนึ่งคือ ปัญหาเรื่องศัตรูพืช ได้แก่ การเกิดโรคเชื้อรา การรุกรานของหอย

เขอรี เต่าดำ หนอนมันไบ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒิชัย สุวรรณประทีป และ ศรสวรรค์ ศรีนวล (2559) ที่ได้กล่าวว่าพลวัตการทำนา หัว ด้านสภาพอากาศ มีความไม่แน่นอนของฤดูกาลและปริมาณฝนที่ลดลง การปรับตัวด้านสภาพอากาศ โดยนำเครื่องสูบน้ำจากแม่น้ำแทนการรอฝนและ ขุดบ่อสำรองน้ำ

ส่วนที่ 3 การสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบในจังหวัด สุพรรณบุรี

การสร้างเครือข่ายของเกษตรกรจากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเกษตรกร ผู้ปลูกกระเจี๊ยบ ในตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี คงเหลือ เพียงกลุ่มเดียว มีจำนวนสมาชิก 4 คนโดยการเกิดของเครือข่ายนั้นมีปัจจัยการ สนับสนุนจากการมีวิสัยทัศน์และอุดมการณ์ร่วมกัน มีการเข้าใจกันในกลุ่ม สมาชิกถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย ซึ่งจะมีการสลับผลัดเปลี่ยน รับจ้างช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเป็นประเภทที่แบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่ เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ซึ่งเป็นประเภทเดียวกัน โดยสมาชิกมีความคล้ายคลึง กันโดยมีสินค้าประเภทเดียวกันคือกระเจี๊ยบ มีภูมิปัญญาและความรู้ ความสามารถ ทักษะในการประกอบอาชีพ เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบมี โครงสร้างเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ แต่โครงสร้างจะขึ้นอยู่กับเป้าหมาย ทรัพยากร และความต้องการของสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ระพี พรหม ทองหล่อ (2551) ที่ได้กล่าวว่าเกษตรกรมีเป้าหมายในการผลิตเพื่อส่ง ให้กับโรงงานเป็นหลักเพื่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภนิธย์ บุญอยู่พงษ์ (2547) ที่ได้กล่าวว่าพัฒนาการของเครือข่ายการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับประเด็นสำคัญคือ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ โดยมีปัจจัย ที่สนับสนุนให้เครือข่ายประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

1. เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ในด้านของการตลาด ดังนั้นเกษตรกรควรได้รับการส่งเสริมจากทั้งทางหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ในการต่อรองราคาสินค้าหรือเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าของตนเองได้

2. เนื่องจากยังมีการขาดแรงงานในการผลิตสาเหตุเพราะขาดการประสานงานในการปลูกจึงทำให้มีผลผลิตออกมาพร้อม ๆ กันเป็นจำนวนมาก ดังนั้นควรจัดตั้งสหกรณ์เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบมีการวางแผน จัดสรรเวลาในการทำนากระเจี๊ยบ

3. เนื่องจากเกษตรกรมีค่านิยมที่จะส่งเสริมบุตรหลานให้มีการศึกษาในระดับสูง เมื่อลูกหลานมีการศึกษาที่สูงขึ้นและมีการประกอบอาชีพตามระดับการศึกษาที่ดีขึ้น เป็นผลทำให้การทำนากระเจี๊ยบนั้นลดลง ดังนั้นควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกรักในอาชีพเกษตรกรตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อป้องกันการลดลงของพื้นที่ที่สามารถปลูกกระเจี๊ยบได้

4. เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่เพราะกระเจี๊ยบไม่จัดอยู่ในพืชเศรษฐกิจ ดังนั้นทางหน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญ และส่งเสริมกับการทำนากระเจี๊ยบเพื่อรักษากะเจี๊ยบให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับศักยภาพและความสามารถในการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา

2. ควรศึกษาวิจัยและพัฒนาในส่วนของการช่วยส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูก กระเจี๊ยบให้มีแนวคิด เทคโนโลยี ที่ทันสมัยมาปรับใช้กับผลผลิตกระเจี๊ยบ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างสูงของอาจารย์ ดร.สวรยา ธรรมอภิพล ที่ได้สละเวลาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการเกษตรประกอบด้วย เกษตรอำเภอ และเกษตรตำบล และเกษตรกรผู้ปลูกกระเจี๊ยบที่ให้ความร่วมมือ และเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่ เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรและการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยกราบขออภัยมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

(2558). **ประเภทของเกษตรกรรม**. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2560 จาก <http://kasetnana.blogspot.com/2013/04/blog-post.html>

- ระพีพรรณ ทองหล่อ. (2551). การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกลุ่ม
จังหวัดภาคกลาง: รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วนกร รัตนสีหา. (2553). การจัดการความรู้การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน
ศึกษารณิเครือข่ายศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน ตำบลพอก
น้อย อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิลาวณีย์ ปัดภัย. (2553). วิถีชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในตำบลวังยาง
อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล.
- วุฒิชัย สุวรรณประทีป และศรสวรรค์ ศรีนวล. (2559). พลวัตและการปรับตัว
ของเกษตรกรนาข้าว จังหวัดสุพรรณบุรี. การประชุมสัมมนาทาง
วิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ 9
(หน้า 84-88). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก.
- ศุภนิตย์ บุญอยู่พงษ์. (2547). การศึกษารูปแบบของกระบวนการสร้าง
เครือข่ายการเรียนรู้ กรณีศึกษา: สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด.
สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัย
ราชภัฏสงขลา.
- สถานทูตเยอรมนี กรุงเทพฯ. (2559). ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเกษตรกรรมของ
ไทย. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2560 จาก
<http://www.bangkok.diplo.de/Vertretung/bangkok/th/05/Ernaehrung-Landwirtschaft-und-Verbraucherschutz>

สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี. (2552). สภาพทั่วไปของตำบลวังน้ำซับ. สืบค้น
เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2560 จาก [http://www.wangnamsub.
go.th/condition.php](http://www.wangnamsub.go.th/condition.php)